

2001–2020 M. IŠSPAUSDINTI MOKSLINIAI LEIDINIAI APIE LIETUVOS DVARUS

Acta Academiae Artium Vilnensis 97. „Dvarų kultūra: erdvės, istorija, architektūros paveldas = Manor Culture: Spaces, History, Architectural Heritage“

Pristatydami knygą skaitytojams jos leidėjai pažymi, kad „Į dvarų tyrimų diskusinį lauką įsilieja naujos labai aktualios temos arba ne vieną dešimtmetį plėtotų temų probleminiai apibendrinimai. Autoriai vis drąsiau į vietos kultūrą žvelgia per platesnį visos Europos kontekstą, per jį pamato ir Lietuvos savitumus. Be to, įsibėgėjant dvarų ansamblių restauracijai, ima savo išvalgomis drąsiau dalytis paveldo srities specialistai, parodydami ne tik tai, ką mums liudija istoriniai dokumentai, bet ir tai, ką atskleidžia išlikusių pastatų ar net menkų fragmentų mūrai. Autorių ir jų išvalgų įvairovė dar kartą paliudija, kad dvarų tema yra labai „jauna“, turinti nepaprastai daug potencialo augti ir formuoti netgi tyrėjų sroves ar mokyklas, kurios galėtų tarpusavyje diskutuoti dėl atskirų dvarų ansamblių kultūrinio palikimo arba vienos bei kitos to palikimo interpretacijos.“

Knygą lietuvių kalba 2020 m. išleido Vilniaus dailės akademijos leidykla. Apimtis – 520 puslapių. Sudarė: dailėtyrininkė, Lietuvos mokslų akademijos tikroji narė dr. Dalia Klajumienė ir dailininkas architektas, restauratorius Evaldas Purlys.

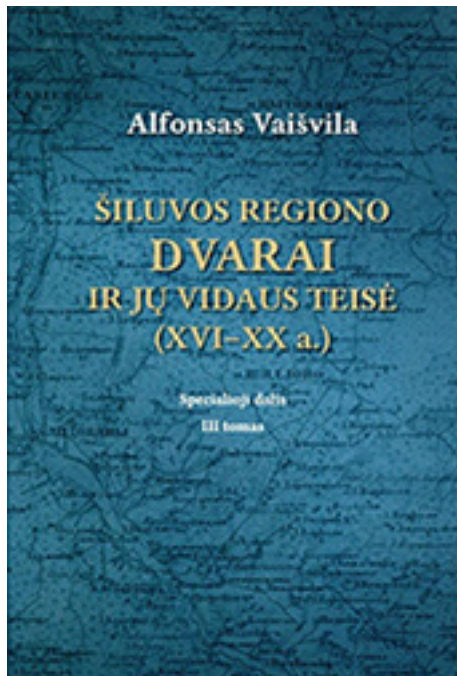
„Dvarų archeologiniai ir kultūriniai tyrinėjimai Lietuvoje“

Tai Daugyvenės kultūros istorijos muziejaus-draustinio padalinio Burbiškio dvaro istorijos muziejuje 2020 m. rugsėjo 11–12 dienomis vykusios konferencijos pranešimų pagrindu sudarytas leidinys. Šioje konferencijoje pranešimus skaitė istorikai, archeologai, architektai, parkotyriminkai, menotyriminkai: Gintautas Zabiela „Dvarų pradžia archeologijos duomenimis“; Virginija Ostašenkovienė „Šiaulių dvaro sodyba: istorija ir archeologiniai tyrimai“; Dovilas Petrusis „Naujausi atradimai Pakruojo dvare“; Bronius Dakanis „Burbiškio senosios dvarvietės archeologiniai tyrimai“; Dalia Puodžiukienė „Dvarų sodybų architektūra ankstyvojo rados laikotarpiu (XVI–XVII amžiuje)“; Marius Daraškevičius „Dvarų sodybų rezidencinių rūmų planavimo modernėjimas (XVIII a. vid.–XX a. pr.)“; Saulutė Damanskienė „Unikali Burbiškio dvaro architektūra“; Kęstutis Pranas Labanauskas „Burbiškio dvaro senojo parko bruožų išlikimas nauju kontekstu“; Egidijus Pracevičius „Dvarų kultūrą įprasminantis muziejus“. Su senąja fotografija konferencijos dalyvius supažindino Šiaulių fotografijos muziejaus darbuotojai.

(Nukelta į 68p.)

Nuotraukose (nuo viršaus) knygų Acta Academiae Artium Vilnensis 97. „Dvarų kultūra: erdvės, istorija, architektūros paveldas = Manor Culture: Spaces, History, Architectural Heritage“; „Dvarų archeologiniai ir kultūriniai tyrinėjimai Lietuvoje“; Tamara Bairašauskaitė „Bajorų dvaras keičia savininką: Vilniaus, Kauno ir Gardino gubernijų dvarų likimai 1863–1914 metais“ viršeliai

Nuotraukose – knygų (nuo viršaus): Ernestas Vasiliauskas „Joniškio krašto dvarai = Güter in der Gegend von Joniškis“ (2017 m.); Alfonsas Vaišvila „Šiluvos regiono dvarai ir jų vidaus teisė (XVI–XX a.)“, 2 tomas (2017 m.) viršeliai

Šioje 2020 m. išleistoje knygoje įvairiais pjūviais analizuojamas Lietuvos dvarų fenomenas, aptariami skirtingų Lietuvos dvarų (Šiaulių, Pakruojo, Burbiškio) pavyzdžiai, apžvelgiama jų istorija ir palikimas.

Tamara Bairašauskaitė „Bajorų dvaras keičia savininką: Vilniaus, Kauno ir Gardino gubernijų dvarų likimai 1863–1914 metais“

Leidinio anotacijoje rašoma: „Po 1863–1864 m. sukilimo Rusijos imperijos valdžia baudė bajorus už nepriklausomybės siekį. Tradicinis bajorų dvaras virto kolonizacijos ir rusifikacijos įrankiu. Valdžia konfiskavo dvarus, vertė juos parduoti asmenis, kuriuos įtarė prisidėjusius prie sukilimo. Dalis dvarų buvo parduota už skolas.“

Diskriminacinis 1865 m. gruodžio 10 d. įstatymas draudė įsigyti žemę „lenkų kilmės“ asmenims. XX a. pradžioje lenkams grąžinta galimybė pirkti žemę iš lenkų nepanaikino „lenkų“ ir „rusų“ žemėvaldos priešpriešos, o norintiesiems pirkti žemę valdžios išduodami „tautybės liudijimai“ demoralizavo vietinę visuomenę, priverstą klastoti tautinę tapatybę.

Vakarų gubernijose dėl nepasitikėjimo vietiniais bajorais savaip vyko baudžiamos panaikinimas. Kovoje dėl žemės dvaras ir kaimas naudojo skirtingas priemones: dvarininkai apėjo įstatymus, o valstiečiai naudojo fizinę jėgą ir kolektyvinį solidarumą. Socialinis konfliktas labiau pastebimas stambiuose dvaruose. Dvarui teko dalytis žeme ir su prie stambiųjų dvarų pririštais žemės nuomininkais – laisvaisiais žmonėmis, sentikiais ir „amžiniais činšininkais“.

XIX a. antroje pusėje–XX a. pradžioje šalia kilminio bajoro atsirado naujieji dvarų savininkai. Pirmiausia tai buvo stačiatikiai rusai. Stambius dvarus įsigijo sukilimo malšintojai, valdininkai, karininkai ar stambūs pirkliai, vidutiniai ir smulkūs dvarai dažnai atiteko stačiatikių dvasininkams, miestiečiams ir valstiečiams.“

Knygą 2018 m. lietuvių kalba išleido Lietuvos istorijos institutas. Ji 484 puslapių apimties.

Ernestas Vasiliauskas „Joniškio krašto dvarai = Güter in der Gegend von Joniškis“

Šios dviem kalbom (lietuvių ir vokiečių) išspausdintos knygos pilnas pavadinimas – „Joniškio krašto dvarai. Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai / Güter in der Gegend von Joniškis. Gross und Klein Donnerhof, Bärtautzen, Satkühnen“. Joje pateiktus tekstus iliustruoja įdėtiniai originalaus dydžio (M1:1) dvaro valdų 1786–1823 m. spalvoti planai, knygą papildo santrauka anglų kalba, priedai.

Ši 200 puslapių apimties leidini spaudai parengė Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto vyresnysis mokslo darbuotojas, archeologas dr. Ernestas Vasiliauskas. 2017 m. išleido Klaipėdos universiteto leidykla.

Knygoje, pasitelkus iki šiol nežinomus XVII–XIX a. rašytinius (didžioji jų dalis saugoma Latvijos valstybės istorijos archyve), XVIII a. pabaigos–XX a. pradžios kartografijos, XX a. pirmosios pusės ikonografinius šaltinius, pristatoma kadaise Šiaulių pavieta, karališkosios ekonomijos valdų apsuptyje, buvusio didžiausio privataus Daunoravos dvaro raida– nuo seniausio paminėjimo 1557 m. iki mūsų dienų.

Alfonsas Vaišvila „Šiluvos regiono dvarai ir jų vidaus teisė (XVI–XX a.)“ (3 tomai)

Alfonsas Vaišvila – mokslininkas, teisininkas, filosofas, teoretikas, pedagogas, profesorius. Pagrindinės jo mokslinių veiklų sritys: filosofijos istorija, mokslų metodologija, teisės filosofija ir teorija, pedagoginės minties istorija, regioninė istorija.

Jis gimė Šiluvos krašte (dabartinio Raseinių rajono Zbaro kaime), domisi jo istorija ir leidžia apie ją knygas. 1979 m. išspausdinta A. Vaišvilo parašyta „Mažosios ateizmo serijos“ nedidelės apimties knyga „Šiluvos mitas“ (antras leidimas – 1985), 1999 m. – „Šiluvos apšvieta“ (1592–1992)“, 2018 m. – „Nenu-silenkusi Šiluva“. Na o didžiausias jo darbas apie gimtąjį kraštą – trijų tomų monografija „Šiluvos regiono dvarai ir jų vidaus teisė (XVI–XX)“. Pirmasis jos tomas skaitytojus pasiekė 2013 m., antrasis – 2017 m., o trečiasis – 2021-aisiais. Pirmąjį 592 puslapių apimties tomą Vilniuje išleido leidykla „MES“.

Leidėjai, pristatydami šią knygą skaitytojams, rašo: „Šiluvos regiono dvarai ir jų vidaus teisė (XVI–XX a.). T. 1, Bendroji dalis“, pažymi, kad „joje atskleidžiama Šiluvos regiono dvarų raida XVI–XX a.: dvarviečių praeistorė (piliakalnių, pilkapių, mitologinių akmenų sistema), dvarų pavadinimų etimologija, statistika, privatus dvarininkų gyvenimas (santuokos, krikšto, laidotuvių kultūra), įvairios dvarų fundacijos ir aukos Šiluvos ir kitoms Lietuvos bažnyčioms. Analizuojami dvarininkų testamentai, jais paliekamas ūkinis turtas, ginkluotė, brangenybės, plačiai pristatomas regiono dvarų ūkinis gyvenimas, dvaro ir valstiečių santykiai, bajorų savivalės aktai, įvairios dvarų smukdymo formos, dvarų dalyvavimas 1831 ir 1863 m. sukilimuose, kultūriniame vietos žmonių gyvenime.“

Šios istorinės medžiagos pagrindu aptariama dvaro teisė, ją sudarančios teisės aktų rūšys, išskirtinės dvaro teisės vaidmuo statutinės teisės atžvilgiu ir kita. Knyga gausiai iliustruota.

Antrajame monografijos tome („Šiluvos regiono dvarai ir jų vidaus teisė (XVI–XX a.). Specialioji dalis“), kurį išleido leidykla „Versmė“, kaip tai nurodyta anotacijoje, „remiantis Žemaičių žemės teismo, Žemaičių pilies teismo, Vyriausiojo Tribunolo XVI–XVIII a. knygomis ir kitais pirminiais istoriniais šaltiniais, atskleidžiamas XVI–XX a. socialinis, ekonominis, teisinis, asmeninis gyvenimas, vykęs daugiau kaip dvidešimtyje Šiluvos regiono dvarų.“

Pats dvaras tiriamas kaip regiono ekonominį, politinį, religinį, kultūrinį gyvenimą ilgą laiką kūręs ir integruojantis centras. Tai darė priimdamas įvairius steigiamuosius ir civilinės teisės aktus, kurie šiandien yra pagrindiniai regioninės istorijos ir genealogijos šaltiniai. Regiono istorijos suvokimas per dvaro istoriją traktuojamas kaip metodas pereiti nuo tradicinio, paralelinio įvairių regiono socialinio gyvenimo sričių aprašymo prie jų integracijos, atrandant tos integracijos pagrindinį iniciatorių ir vykdytoją – dvarą. Kompleksinis požiūris į konkrečių dvarų istoriją kartu pristatomas ir kaip būdas sujungti „didžiąsias“ istorijas su „mažosiomis“, kur „didžiosios“ istorijos randa savo sukonkre-tinimą, užbaigimą, o „mažosios“ – istorinį kontekstą.“

Ši knyga taip pat gausiai iliustruota. Joje pateikta senųjų dokumentų faksimilių, nuotraukų, tekstas papildytas dvarų inventorių, statistinių suvestinių, giminių genealogijų priedais, vardų ir vietovardžių rodyklėmis.

Trečiojo tomo („Šiluvos regiono dvarai ir jų vidaus teisė (XVI–XX a.). Specialioji dalis“), kurį taip pat išleido leidykla „Versmė“ anotacijoje leidėjai nurodo, kad šia knyga „baigiamas Šiluvos dvarų 400 metų istorijos tyrimas. Jo baigiamoji dalis skirta Šiluvos ir kitų, į II tomą nepatekusių regiono dvarų ir dvarelių istorinei raidai aptarti. Pagrindinis dėmesys šį kartą skiriamas Šiluvos dvarui, kuris gerokai skyrėsi nuo kitų regiono dvarų, nes kūrė ar sudarė sąlygas atsirasti Šiluvoje naujoms socialinėms struktūroms, kurios vėliau turėjo savarankišką gyvenimą, darė grįžtamąjį poveikį tiek pačiam dvarui, tiek ir visam regiono žmonių gyvenimui.“

2013 m. skaitytojai sulaukė ir A. Vaišvilos monografijos „Šiluvos regiono dvarai ir jų vidaus teisė (XVI–XX a.)“ elektroninės versijos. Ji 1173 puslapių apimties. Išleido Mykolo Romerio universitetas. Knygos adresas internete: <https://play.google.com/>.

Rasa Butvilaitė „Lietuvos dvarų sodybų atlasas. Šilalės rajono savivaldybė“

Ši 2012 m. lietuvių kalba Vilniaus dailės akademijos leidyklos išleista architektūrologės, dailėtyrininkės dr. Rasos Butvilaitės knyga – pirmoji „Lietuvos dvarų sodybų atlaso“ dalis. Apimtis – 272 puslapiai. Jame aprašytos 133 kada nors Šilalės rajono savivaldybės teritorijoje buvusių dvarų sody-

(Nukelta j 72 p.)

Nuotraukose – knygų Rasa Butvilaitė „Lietuvos dvarų sodybų atlasas. Šilalės rajono savivaldybė“; Rasa Butvilaitė, Martynas Purvinas, Marius Iršėnas „Lietuvos dvarų sodybų atlasas. II: Pagėgių savivaldybė“ viršeliai

bos. Istoriniai duomenys apie dvarus yra papildyti inventorinių aprašų informacija ir iliustruoti archyvine medžiaga.

Knygoje paskelbta iki šiol neskelbtų dvarų kultūrai ir istorijos tyrimams svarbių rašytinių ir ikonografinių XVI–XX a. dokumentų. Leidinys suteikia galimybę pažinti iš istorinės ir istoriografinės užmaršties prikeliamų dvarų sodybų paveldo įvairovę ir savitumą.

Rasa Butvilaitė, Martynas Purvinas, Marius Iršėnas „Lietuvos dvarų sodybų atlasas. II: Pagėgių savivaldybė“

Knygoje „Lietuvos dvarų sodybų atlasas. II: Pagėgių savivaldybė“ suteikia galimybę pažinti iš istorinės ir istoriografinės užmaršties prikeliamų dvarų sodybų paveldo įvairovę ir savitumą. Joje aprašytos Pagėgių savivaldybės teritorijoje buvusios 128 dvarų ir palivarkų sodybos. Čia, kaip ir Atlaso pirmajame tome, istoriniai duomenys apie dvarus yra papildyti inventorinių aprašų informacija ir iliustruoti archyvine medžiaga. Iškelta iki šiol neskelbtų dvarų kultūrai ir istorijos tyrimams svarbių rašytinių ir ikonografinių XVI–XX a. dokumentų.

Knygą 2014 m. lietuvių kalba išleido Vilniaus dailės akademijos leidykla. Jos apimtis – 332 puslapiai. Autoriai: architektūrologė, dailėtyrininkė dr. Rasa Butvilaitė, architektas, istorikas, etnografas dr. Martynas Purvinas, dailės istorikas dr. Marius Iršėnas.

Lietuvos dvarai: kultūros paveldo tyrinėjimai = Lithuanian Manors: The Research on the Heritage of Culture 2009 / 55

Šios 2009 m. Vilniaus dailės akademijos leidyklos 500 egz. tiražu išleistos knygos prekyboje jau nėra. Leidinį sudarė menotyrininkė, architektūrologė dr. Rasa Butvilaitė, kurios pagrindinės mokslinių tyrimų sritys yra Lietuvos architektūros istorija, teorija, dvarų kultūra. Kita leidinio sudarytoja yra menotyrininkė dr. Algė Andriulytė (jos mokslinio darbo sritys – Lietuvos XIX a. II p. – XX a. I p. dailės istorija ir vizualinė kultūra, modernizacijos procesai, Vilniaus kultūros tyrimai.).

Knygos anotacijoje nurodoma, kad leidinyje „*pristatomi naujausi Lietuvos kultūros tyrinėjimai įvairiais dvarų funkcionavimo visuomenėje aspektais (nuo vėlyvųjų viduramžių iki XX a.). Straipsnių autoriai pateikia nemažai naujų istorinių faktų bei hipotezių, išsamių pavienių dvarų istorijų aprašymų bei dvarų kultūros raidą apibendrinančių išvadų. Straipsniuose atkreipiamas dėmesys į Lietuvos kultūros istorijai reikšmingas asmenybes, analizuojami esminiai istoriniai įvykiai bei meniniai procesai, publikuojami iki šiol menkai žinomi rašytiniai šaltiniai.*“

„Lietuvos dvarai“

„Lietuvos dvarai“ – viena iš „Pažinkime Lietuvą“ serijos knygų. Ją 2009 m. išleido leidykla „Šviesa“. Knygos anotacijoje nurodoma, kad leidinyje analizuojamas daugiasluoksnis galias europines

Knygos „Lietuvos dvarai“ (išleista 2009 m.) viršelis

šaknis turintis Lietuvos dvarų istorijos ir architektūros paveldas. Knyga skirta jaunimui ir visiems, kurie domisi Lietuvos kultūra. Joje pateikta informacija apie dvidešimt reikšmingesnių įvairių šalies regionų dvarų, jų istoriją, garsiąsias dvarininkų šeimas, aptariama pastatų architektūra, aprašomos dvaruose sukauptos meno ir kultūros vertybės, išlikę parkai. Spausdinami istoriko, archeologo, parkų specialis-

to Gintaro Abaravičiaus, muziejininkės, architektūros istorikės Mortos Baužienės ir kitų autorių straipsniai. Knygos apimtis – 168 puslapiai.

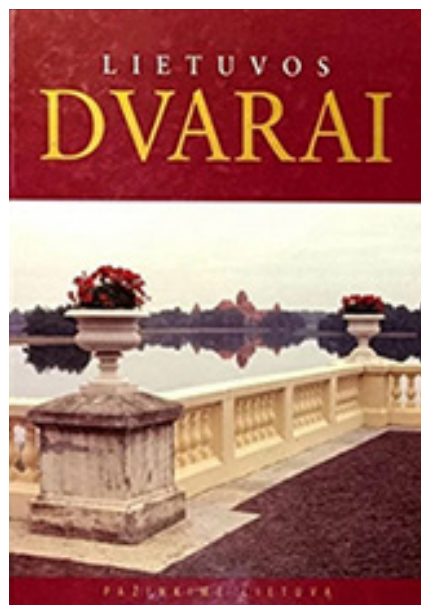
„Lietuvos dvarai: kultūros ir šaltinių tyrinėjimai“

2008 m. Vilniaus dailės akademijos leidyklos išleistoje dailėtyrininkės dr. Rasos Butvilaitės sudarytoje, spaudai parengtoje knygoje „Lietuvos dvarai: kultūros ir šaltinių tyrinėjimai“ – istorikų ir dailėtyrininkų straipsniai, kuriuose pristatomi naujausi tyrinėjimai įvairiomis Lietuvos dvarų paveldo temomis. Tyrinėjimų chronologija labai plati – nuo XVI a. iki XX a. pabaigos. Pasitelkiant šaltinius atskleista kai kurių dvarų (Biržuvėnų, Salantų, Kelmės, Plungės, Tytuvėnų, Pavandenės, Bogdanovo, Aluotų, Dūkšto ir kt.) ar giminių (Kęstartų, Kiškų, Daukantų, Oginskių, Romerių, Gruževskių, Gorskių ir kt.) žemėvaldos ir sodybų raida, architektūros ir kilnojimų kultūros vertybių istorija, kultūrinis gyvenimas ir dvarininkų veikla. Nemaža dalis straipsnių skirta XX a. dvarų ir dvarininkų istorijos temoms: nušviečiama dvaro kaip ūkinio vieneto statuso kaita, bajorų veiklos formų įvairovė. Rengiant tekstus spaudai naudota daug rašytinių ir ikonografinių šaltinių. Jie pasitelkti ne tik kaip Lietuvos dvarų istorijos ir kultūros tyrimo priemonės, bet ir kaip tyrimo objektai. Išspausdinta ir dvarų kasdienybės fragmentus atskleidžiantys šaltiniai: XVIII a. I p. Salantų dvaro pajamų ir išlaidų knyga, buvusio ūkvedžio B. Zubavičiaus atsiminimai apie Plungės dvarą (1918), pluoštas architekto T. Tišeckio Lietuvos dvarams skirtų projektų. Knygos apimtis – 296 puslapiai.

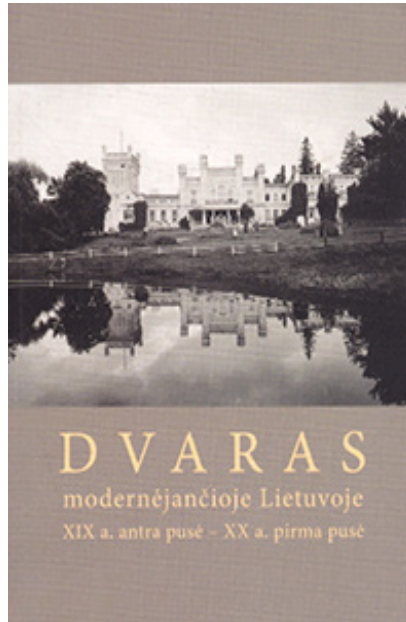
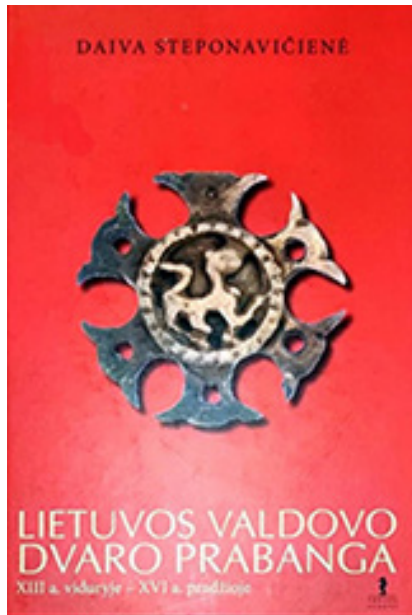
Laima Kiauleikytė „XVIII a. II pusės–XIX a. muzikinė Lietuvos dvarų kultūra: stiliaus epochų sankirtose“

Muzikologės, archyvarės Laimos Kiauleikytės monografija „XVIII a. II pusės–XIX a. muzikinė Lietuvos dvarų kultūra: stiliaus epochų sankirtose“ 2008 m. apdovanota Vytauto Landsbergio premija ir Lietuvos

(Nukelta į 70 p.)

Nuotraukose – knygų Laima Kiauleikytė „XVIII a. II pusės–XIX a. muzikinė Lietuvos dvarų kultūra: stiliaus epochų sankirtose“; „Lietuvos dvarai“; „Lietuvos dvarai: kultūros ir šaltinių tyrinėjimai“ viršeliai

Nuotraukose – knygų Daiva Steponavičienė „Lietuvos valdovo dvaro prabanga XIII a. viduryje–XVI a. pradžioje“ (2007 m.); Dvaras modernėjančioje Lietuvoje: XIX a. antra pusė – XX a. pirmą pusė (2005 m.); Lietuvos dvarai – praeitis, dabartis ir ateitis“ (2001 m.) viršeliai

kompozitorių sąjungos diplomu. Joje tyrinėjama Lietuvos dvarų muzikos kultūra kaip valstybingumo amžių tradicijų sancaupos esminės kaitos ir sunykimo laikotarpyje. Akcentuojama istorinio meno stiliaus ypatumų sklaida, pateikiama vyraujančio epochos stiliaus (klasicizmo, romantizmo, kt.) poreiškių analizė. Knygoje taip pat aptariama dvarų muzikos kultūros reikšmė bei vieta Lietuvos bendrojo muzikinio sąjūdžio panoramoje, dvarų muzikos reiškinių demokratėjimas. Autorė teigia, kad minimu laikotarpiu istorinis meno stilius pasireiškė ne vien muzikos meno kūrybos, tačiau ir muzikos kultūros formomis, buvo savotiškas estetiškas epochos modelis, ideologinių, politinių, socialinių procesų atitikmuo.

Monografiją, kurios apimtis 359 puslapiai, 2008 m. lietuvių kalba išleido Kultūros, filosofijos ir meno institutas.

Daiva Steponavičienė „Lietuvos valdovo dvaro prabanga XIII a. viduryje–XVI a. pradžioje“

Knygą 2007 m. lietuvių kalba išleido leidykla „Versus Aureus“. Jos apimtis – 304 puslapiai. Autorė, pristatydamą knygą skaitytojams, nurodė, kad „Lietuvos valdovų rūmų liekanos Vilniaus žemutinėje pilyje – vienas svarbiausių Lietuvos archeologijos paminklų, tyrinėtų XX–XXI a. sandūroje. Sukaupia (ir tebekau-

piama, nes tyrimai dar nebaigti) archeologinė medžiaga suteikė naujų duomenų Vilniaus raidai pažinti: atidengtos mūrų liekanos patikslino ankstyvosios mūrinės statybos pradžią priešistorinio laikotarpio gyvenvietės vietoje, Lietuvos valdovų rezidencijos architektūrinį kitimą ir vystymąsi XIII–XVII a.

Tyrimai rodo ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) sąsajas su kitų kraštų kultūrinėmis erdvėmis, jų tarpusavio įtakas, Vilniaus dvaro ir periferijos ekonominę-kultūrinę ryšį bei įtaką, atskleidžia įvairius Lietuvos valdovo dvaro gyvenimo aspektus ir galėtų būti daugelio sričių – archeologijos, istorijos, architektūros, menotyros – mokslinių tyrimų objektas.“

Dvaras modernėjančioje Lietuvoje: XIX a. antra pusė – XX a. pirmą pusė

Knygą sudarė dailės istorikė dr. Giedrė Jankevičiūtė ir istorikas dr. Dangiras Mačiulis. Ją Vilniuje lietuvių kalba 2005 m. išleido E. Karpavičiaus leidykla. Knygos apimtis – 229 puslapiai.

Dailėtyrininkė Jolita Mulevičiūtė šios knygos recenzijoje, išspausdintoje 2005 m. pirmajame „Lietuvos istorijos metraščio“ numeryje (p. 177–186), rašo: „*Temą vadinu patrauklia, nes iki mūsų dienų išlikęs dvarų paveldas (apleisti parkai, apirę rūmų ansambliai, kadaise prabangius salonus puošę dailės kūriniai) žadina daugelio romantiškai nusiteikusių praeities mylėtojų vaizduotę. Šiandien su-*

sidomėjimas dvarų palikimu itin ryškus – jį pastebi tiek patys leidinio sudarytojai, tiek į rinkinį patekusių straipsnių autoriai. [...] Teisybė, nė iš tolo nepriylgstame lenkams, savo knygynų lentynas kasmet papildantiems įspūdingais šios tematikos foliantais. Gausūs ir įvairūs kaimyninės šalies veikalai (beje, kartais sulaukiantys net kelių kartotinių leidimų) liudija neslūgstantį Lenkijos visuomenės dėmesį dvarų praeičiai. Tuo tarpu lietuviškosios istoriografijos situacija akivaizdžiai kitokia. Pavyzdžiui, gana iškalbingu laikytinas faktas, jog tarp naujajame rinkinyje pristatomų tyrinėtojų nerasime nė vieno nuoseklaus dvarų kultūros žinovo, paskelbusio bent kelis tikslinius darbus. Absoliuti dauguma straipsnių autorių su dvarų problematika susidūrė „pakeliui“, tyrinėdami kitas, su ja tik iš dalies susijusias sritis: muzikos ir literatūros raidą, amatininkystės ir dailės plėtotę, kolekcionavimą, architektūros stilius. Leidinyje pateikiami itin įvairūs dvaro problematikos skerspjūviai. [...].

Nuo ankstesnių publikacijų, vienaip ar kitaip susijusių su dvarų istorija, jis skiriasi pirmiausiai tuo, jog čia, peržengus daugelį specialistų stabdžiusią XIX–XX a. sandūros ribą, dvaro tradicijų mėginama ieškoti modernioje Lietuvoje. Šios paieškos atveria daug naujų senos temos aspektų. Kita vertus, kai kurie rinkinio straipsniai rodo, kad jų autoriai susidūrė su tam tikrais istorinių sąvokų turinio ir tyrimų metodikos keblumais, verčiančiais prisiminti P. Subačiaus pasvarstymus apie „atskirties efektą“, apsunkinantį dvarų paveldo integravimą į šiuolaikinės lietuvių humanistikos diskursą. Tačiau galbūt pastaroji problema – tik laiko klausimas? Juk Lietuvos archyvuose ir muziejuose dar apstu nelieštų rašytinių bei vaizdinių dokumentų, žadančių ne vieną mokslinį atradimą. Tad belieka tikėtis, jog aptartoji knyga paskatins tyrinėtojus imtis fundamentalių dvarų praeities studijų.“

Lietuvos dvarai – praeitis, dabartis ir ateitis

Tai 156 puslapių apimties mokslinės konferencijos, kurią organizavo Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Valstybinė paminklosaugos komisija, Vilniaus rotušė, Lietuvos menininkų rūmai, leidinys. Jį 2001 m. lietuvių ir lenkų kalbomis Vilniuje išleido Valstybinė paminklosaugos komisija.

Knygoje paskelbti straipsniai: Artūras Dubonis

„Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvarų tinklo susiformavimas XIII–XIV a.“; Tomas Baranauskas „Ankstyvieji Lietuvos dvarai“; Jūratė Kiaupienė „Daugiaprasmiškas – daugiaveidis LDK laikų dvaras“; Zita Medišauskienė „Lietuvos dvarai kaip kultūrinio gyvenimo centrai XIX a.“; Aldona Snitkuvienė „Dvarų dailės rinkiniai ir jų tyrimas Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje“; Rasa Bertašiūtė „Dvaro architektūros ekspozicija Lietuvos liaudies buities muziejuje“; Algimantas Dziegoraitis „Aktualūs teisinės dvarų apsaugos klausimai“; Dalė Puodžiukienė „Medinė architektūra dvarų sodybose: vertė ir išsaugojimo galimybės“; Guoda Steponavičienė „Dvarų ir jų sodybų išsaugojimo ekonominės prielaidos“; Marek Baranski „Dvarų ir dvarelių apsaugos problema pokario Lietuvoje“; Iwona Lizewska – „Varmijos ir Mozūrų dvarai 1945–2000 metais“; Marek Skrzynski „Žinybinės programos „Paminklinių dvarų ir dvarų ansamblių apsauga“ realizavimas“; Alfredas Šlekys „Dvarų panaudojimas turizmui. Mitas ar realybė?“; Indrė Kačinskaitė „Dvarų ir paviljonų sodybų apskaita 1991–2000 metais“; Rita Palčiauskaitė „Dvarų-sodybų tyrimai Valstybiniam žemėtvarkos institute“; Vincas Brezgyš „Dvarų išsaugojimas: teorinė būtinybė ir reali praktika“; Antanas Stancevičius „Dvaro istorinis ir dabartinis vaidmuo Lietuvos ūkiniame gyvenime“; Stanislava Maikštėnienė „Dvarų sodybų panaudojimo žemės ūkio mokslui ir švietimui perspektyva“; Algimantas Magyla „Šiuolaikinė žemėnauda dvaruose“; Pranas Aleknavičius „Žemės reformos teisiniai aspektai“; Evaldas Zigmantas Čijauskas „Europos Sąjungos patirtis vykdant kaimo paveldo išsaugojimo programą (SAPARD-naujų galimybių metas)“; Steponas Deveikis „Dvarų sodybos, kaip struktūriniai segmentai teritoriniame planavime (kraštovarkos požiūris)“; Kęstutis Milkeraitis – „Istorinis paveldas ir istorinis teisingumas“; Irena Svetlauskienė „Pancežinskių giminės Ašvėnų dvaras“.

Parengė Donata Žemaitytė

Tekste panaudota informacija, pateikta knygų anotacijose, informaciniuose pranešimuose